C/2024/6879

28.11.2024

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus

Heaolumajandusel põhinev Euroopa rohelise ja sotsiaalse kokkuleppe kava

(omaalgatuslik arvamus)

(C/2024/6879)

Raportöör: **Maria NIKOLOPOULOU**

Nõustajad	Agata MEYSNER (raportööri nõustaja) Tellervo KYLÄ-HARAKKA-RUONALA (I rühma nõustaja)
Täiskogu otsus	18.1.2024
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2
Vastutav sektsioon	põllumajanduse, maaelu arengu ja keskkonna sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	3.9.2024
Vastuvõtmine täiskogus	19.9.2024
Täiskogu istungjärk nr	590
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	166/8/5

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee on veendunud, et Euroopa rohelise kokkuleppe raames tuleb valida laiem ühiskondlik perspektiiv ning kokkulepet tuleb tugevdada, et edendada heaolumajandust, mis teenib nii inimeste kui ka meie planeedi huve. Heaolumajandus on poliitiline suund ja valitsemisviis, mille eesmärk on asetada inimesed ja nende heaolu poliitika kujundamise ja otsuste tegemise keskmesse.

1.2. Selleks et EL saavutaks oma kliima- ja elurikkuse eesmärgid, on oluline võtta üle asjakohased õigusaktid ning kiirendada lahenduste vastuvõtmist ja olemasolevate lahenduste laiendamist kõigis liikmesriikides ning suurendada investeeringuid teadus- ja arendustegevusse ning innovatsiooni, et leida uusi, varasemaid täiendavaid lahendusi. Komitee on seisukohal, et Euroopa Komisjon ja Euroopa Parlament ei tohi vähendada ambitsioonitaset ega pidurdada praeguste eesmärkide rakendamist. Pigem on vaja kiirendada soodsa investeerimiskeskkonna loomist, tagada juurdepääs puhtale ja taskukohasele energiale, pakkuda uusi tehnoloogilisi lahendusi, mis edendavad nullnetoheitega majanduse saavutamist, ning luua piisavad tehnilised ja rahalised tugi- ja turvavõrgud liikmesriikidele, mõjutatud sektorite ettevõtjatele, üksikisikutele ja kodanikuühiskonna organisatsioonidele, kes peavad eeskirju rakendama.

1.3. Ülemineku praegune rahastamine ei ole piisav, mistõttu peab komitee oluliseks, et nii EL kui ka liikmesriigid meelitaksid ligi rohkem avaliku ja erasektori investeeringuid. Komitee rõhutab ka selle tähtsust, et liikmesriikide eelarved toetaksid üleminekut, ning on seisukohal, et vajalikud on suuremad jõupingutused eelarvete suurendamiseks mitmesuguste mehhanismide abil. Need võiksid hõlmata maksudest kõrvalehoidmise vastast võitlust, maksukogumise parandamist, olemasolevate keskkonnale kahjulike toetuste viivitamatut lõpetamist ja uute selliste toetuste vältimist, olemasolevate toetuste reformimist, samuti fossiilkütuste maksutõusu, 1 % maailma kõige jõukama elanikkonna kõrgema maksustamise edendamist ning ressursse loova kestliku majandustegevuse edendamist.

1.4. Heaolumajanduse saavutamiseks tuleb tagada avaliku sektori eelarvevahendid investeeringuteks rohe- ja õiglase üleminekuga seotud peamistesse poliitikavaldkondadesse, nagu haridus, sotsiaalkaitse ja tervishoid. Seejuures tuleb säilitada tasakaal suuremate avaliku sektori investeeringute ja riigi rahanduse jätkusuutlikkuse vahel, et vältida kokkuhoiumeetmeid.

1.5. Majandus on kestlikkuse oluline liikumapanev jõud, mistõttu peame minema edasi SKP-l põhinevast kasvumajandusest ning edendama terviklikku poliitikaraamistikku, mis toetab kestlikku majandust, mille eesmärk on ühiskonna heaolu ning ÜRO kestliku arengu eesmärkide, Pariisi kliimakokkuleppe ja Kunmingi-Montréali elurikkuse kava eesmärkide saavutamine.

1.6. Komitee arvates peavad haridus, tervishoid, sotsiaalkaitse ja eluase olema kõigile taskukohase hinnaga kättesaadavad. Põhiressursid, nagu kestlikult toodetud toit, puhas vesi ja energia, peavad olema tagatud viisil, mis võimaldab kõigil järgida kestlikku eluviisi. Ühiskond peaks osalema pidevas dialoogis, et määratleda mõisted „kättesaadav“ ja „esmatähtis“, tagades nende mõistete vastavuse elanikkonna muutuvatele vajadustele.

1.7. Komitee kutsub ELi, liikmesriike ja ettevõtteid üles investeerima koolitusse, ümberõppesse ja täiendõppesse ning pakkuma kohalikul, piirkondlikul, riiklikul ja ELi tasandil demokraatia ja avaliku sektori asutuste alast haridust.

1.8. Komitee leiab, et inimeste heaolu tagamiseks tuleb suurendada kodanikuühiskonna osalemist sisukal ja kaasaval viisil, võttes eelkõige arvesse alaesindatud rühmi, nagu noored, naised, rändajad ja puuetega inimesed. Selle saavutamiseks tuleks parandada kodanikuühiskonna organisatsioonide juurdepääsu rahastamisele ja soodustada alt üles suunatud kodanikuosalust. Ka sotsiaaldialoogil on oluline roll heaolu suurendamisel. Lisaks kutsub komitee üles edendama Euroopa kodanikualgatuste taolisi osalusmehhanisme ning on seisukohal, et kui nende suhtes kohaldatakse leebemaid nõudeid ja neile tagatakse Euroopa Komisjoni sisuline vastus, toob see kaasa nende sagedasema ellukutsumise.

1.9. Komitee arvates peaksid Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, Euroopa Parlament, Euroopa Liidu Nõukogu ja Euroopa Komisjon koostama ühise deklaratsiooni, millega tagatakse tugev raamistik tulevaste põlvkondade huvide ja õiguste kaitseks ja edendamiseks. Selleks peaks Euroopa Komisjon nimetama ametisse tulevaste põlvkondade voliniku.

2. **Arvamuse taust**

2.1. Euroopa rohelise kokkuleppega on kliimameetmete ja keskkonnakaitse valdkonnas alustatud märkimisväärset ja vajalikku üleminekut, mis puudutab eri sektoreid, sealhulgas energeetikat, transporti, tööstust ja põllumajandust. Siiski tekitavad süvenev kliima- ja elurikkuse kriis, pandeemiate levik, eskaleeruvad sõjad, vähenev konkurentsivõime, elukalliduse tõus ja ebavõrdsuse suurenemine suuri lisaprobleeme, mis suurendavad poliitilisi pingeid ja näivad ohustavat Euroopa rohelise kokkuleppe eesmärkide saavutamist. Need eskaleeruvad kriisid paljastavad meie süsteemi hapruse ja ka muutuste vajaduse. Praegusel kujul jätkamine ei ole võimalik.

2.2. Süvenev ülemaailmne kolmikkriis kujutab endast suurimat ohtu vaesuse leevendamisele, inimväärse töö ja sotsiaalse õigluse tagamisele ning pikaajaliselt soodsa ettevõtluskeskkonna loomisele. Globaalne soojenemine, elurikkuse vähenemine ja keskkonnareostus ohustavad kogu elu meie planeedil ning aitavad kaasa konfliktide ja sotsiaalsete rahutuste sagenemisele kogu Euroopas ja maailma lõunapoolsetes riikides. Sellega seoses muutub üha pakilisemaks vajadus vaadata läbi meie suhe loodusega ning kaitsta ja vajaduse korral taastada looduslikke ökosüsteeme, millest sõltuvad inimesed ja suurem osa nende majandustegevusest ([1]).

([1]) Arvamus - Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee - Terviklik elurikkuse strateegia COP 16-l: kõigi sektorite koostöö ühise eesmärgi nimel (ELT C, C/2024/6880, 28.11.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6880/oj).

2.3. Heaolumajandus on poliitiline suund ja valitsemisviis, mille eesmärk on asetada inimesed ja nende heaolu poliitika kujundamise ja otsuste tegemise keskmesse. Heaolumajanduses peab ühiskonna eesmärk olema iga ühiskonnaliikme heaolu kooskõlas põhiseadusest tulenevate sätetega. Nimetatud eesmärgi saavutamisel tuleb lähtuda sellest, et raha ja kapital on olulised kauplemis- ja investeerimisvahendid, kuid mitte kunagi eesmärk omaette. Ühist heaolu taotlev majandusmudel põhineb kõigi poolt tunnustatud universaalsetel väärtustel: inimväärikus, solidaarsus, ökoloogiline jätkusuutlikkus, sotsiaalne õiglus, läbipaistvus ja demokraatlik osalus ([2]). Majandus võimaldab selle ettekujutuse heaolust saavutada ([3]). Heaolumajanduses ei mõõdeta edusamme mitte üksnes traditsiooniliste majandusnäitajate (nagu SKP) alusel, vaid ka selliste elukvaliteeti näitavate parameetrite alusel nagu tervishoid, haridus, keskkonnakvaliteet ja sotsiaalsed sidemed. Sellise tervikliku lähenemisviisi puhul on tähtsad ressursside õiglane jaotumine ja võrdsed võimalused, tagades majandusliku kasu laiapõhjalise jaotumise ühiskonna kõigi osade vahel.

2.4. Et EL suudaks järgmise ametiaja jooksul saavutada oma 2030. aasta ja hilisemad kliima- ja elurikkuse eesmärgid, on oluline võtta riiklikku õigusse üle asjakohased õigusaktid ning kiirendada lahenduste vastuvõtmist ja olemasolevate laiendamist kõigis liikmesriikides, samuti suurendada investeeringuid teadus- ja arendustegevusse ning innovatsiooni, et leida uusi, varasemaid täiendavaid lahendusi. Komitee on seisukohal, et Euroopa Komisjon ja Euroopa Parlament ei tohi eelseisval ametiajal vähendada ambitsioonitaset ega pidurdada praeguste eesmärkide rakendamist. Pigem on vaja kiirendada soodsa investeerimiskeskkonna loomist, tagada juurdepääs taskukohase hinnaga energiale, pakkuda uusi tehnoloogilisi lahendusi, mis edendavad nullnetoheitega majandust, viia ellu asjakohaseid mõjuhinnanguid ning luua tehnilised ja rahalised tugi- ja turvavõrgud liikmesriikidele, kõigi mõjutatud sektorite ettevõtjatele, üksikisikutele ja kodanikuühiskonna organisatsioonidele, kes peavad eeskirju rakendama.

2.5. Euroopa Komisjon avaldas 2023. aastal aruande tulevikusuundade strateegilise analüüsi kohta, ([4]) milles keskendutakse kestlikkuse ja heaolu integreerimisele Euroopa avatud strateegilisse autonoomiasse ning pakutakse välja kümme meedet selle eesmärgi saavutamiseks. See üleminek on väga oluline, et EL saavutaks kliimaneutraalsuse ja kestlikkuse, tagades pikaajalise konkurentsivõime ja ülemaailmse juhtpositsiooni kliimaneutraalses majanduses. Aruandes tuuakse välja peamised probleemid ja soovitatakse poliitikameetmeid nende lahendamiseks, sealhulgas majandusmudel, milles seatakse esikohale heaolu, tegeletakse oskuste nappusega kestlikkuse saavutamiseks ja tagatakse üleminekuks piisav rahastamine.

2.6. Euroopa Keskkonnaameti esimese majanduse kliimariske käsitleva Euroopa hinnangu ([5]) kohaselt soojeneb meie maailmajagu kiiremini kui Maa muud piirkonnad ning praegune poliitika ei arene ELi kliimaneutraalsuse eesmärkide saavutamiseks vajalikus tempos. Maailmapank näitab, et kliimameetmete mittevõtmise kulu ületab Euroopas oluliselt kliimameetmete võtmise kulu ([6]). Lisaks sõltub hinnanguliselt üle 50 % maailma SKPst loodusest ([7]) ja ligikaudu 40 % maailma töökohtadest sõltub otseselt heas seisundis ökosüsteemidest ([8]). Kuigi aastakümneid on arutletud keskkonnale kahjulike toetuste vähendamise üle, kulutatakse neile endiselt miljardeid.

2.7. Aruande „Global Resources Outlook 2024“ ([9]) kohaselt võib 2060. aastaks ressursside kasutamise prognoositud 60 % kasv vähendada jõupingutusi mitte ainult ülemaailmsete kliima-, elurikkuse ja saastega seotud eesmärkide, vaid ka majandusliku jõukuse ja inimeste heaolu saavutamiseks. Ainus jätkusuutlik võimalus on siduda majanduskasv lahti kasvuhoonegaaside heitest, ressursikasutusest ja keskkonnaseisundi halvenemisest, suurendades samal ajal heaolu ja ergutades edukat majandust ja kestlikke ettevõtteid.

([2]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus arvamus teemal „Majandus ühise heaolu nimel: jätkusuutlik majandusmudel, mis on suunatud sotsiaalsele ühtekuuluvusele“ (ELT C 13, 15.1. 2016, lk 26).

([3]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Meile vajalik jätkusuutlik majandus“ (ELT C 106, 31.3.2020, lk 1), Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „ELi õiglase ülemineku poliitikaraamistiku edasiarendamine: milliseid meetmeid on vaja?“ (ELT C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: https://eur-lex.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj).

([4]) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/ip_23_3623.

([5]) https://www.eea.europa.eu/publications/european-climate-risk-assessment.

([6]) https://www.worldbank.org/en/region/eca/brief/economics-for-disaster-prevention-preparedness-europe.

([7]) Study for a methodological framework and assessment of potential financial risks associated with biodiversity loss and ecosystem degradation, Euroopa Komisjon.

([8]) World Employment and Social Outlook 2018, ILO.

([9]) https://www.resourcepanel.org/reports/global-resources-outlook-2024.

2.8. Valitsustevahelise kliimamuutuste eksperdirühma (IPCC) sõnul võivad õige poliitika, taristu ja tehnoloogia, mis võimaldavad muuta meie elustiili ja käitumist, vähendada kasvuhoonegaaside heidet 2050. aastaks 40–70 % ([10]). Tarbimisvalikud, iseäranis madalama sissetulekuga inimeste puhul, lähtuvad siiski enamasti madalatest hindadest ja mugavusest, kuna kestlikud alternatiivid ei ole sageli kas kättesaadavad või taskukohased. See kehtib mitmesuguste kaupade ja teenuste, sealhulgas transpordi, eluaseme, toidu ja toodete kohta. Komitee on veendunud, et kestlikku käitumist tuleb süsteemselt edendada, tagamaks, et kestlik eluviis on kõigile kõige mugavam, kättesaadavam ja kulutõhusam valik.

3. **Sotsiaalse heaolu visioon**

3.1. Sotsiaalse heaolu aluseks peaks olema kõigi kodanike vabaduse, vastutuse ja õiguste tasakaalustatud kolmnurk. Ühiskond peaks püüdma elada kooskõlas loodusega ja meie planeedi võimaluste piirides, ilma et peaks kannatama puudust. Ühiskond peaks tuginema kestlikule majandusele, mis seab keskmesse heaolu, hoiab meie kliimat, loodust ja keskkonda ning säilitab ja arendab võimalusi tulevaste põlvkondade vajaduste rahuldamiseks, ning sellisest majandusest kasu saama.

3.2. Õiglus on sotsiaalse heaolu nurgakivi ja inimestele tuleb pakkuda nende vajaduste rahuldamiseks asjakohast tuge. Märkimisväärselt tuleb vähendada struktuurseid tõkkeid, sest need suurendavad sotsiaalset ebavõrdsust. Haavatavad rühmad, nagu eakad ja puuetega inimesed, maapiirkondades ja eraldatud aladel elavad inimesed, samuti noored ja naised, kes on praegu oma õiguste ja sissetuleku poolest teistest maha jäänud, vajavad üleminekul kohandatud toetust.

3.3. Valitsused peaksid tagama kõigi ohutuse. Turvatunne oma keskkonnas on sotsiaalse ja majandusliku heaolu üks põhiaspekt, kuna sotsiaalne ebastabiilsus tekitab majanduslikku ebastabiilsust ja vastupidi. Vaja on asjakohaseid meetmeid ja investeeringuid eri valdkondades, et tagada rahu ja turvatunne sisemiste ja väliste ohtude ees.

3.4. Komitee arvates peavad haridus, tervishoid, sotsiaalkaitse ja eluase olema kõigile taskukohase hinnaga kättesaadavad. Põhiressursid, nagu kestlikult toodetud toit, puhas vesi ja energia, peavad olema tagatud viisil, mis võimaldab kõigil järgida kestlikku eluviisi. Ühiskond peaks osalema pidevas dialoogis, et määratleda „kättesaadav“ ja „esmatähtis“, tagades nende mõistete vastavuse elanikkonna muutuvatele vajadustele.

4. **Euroopa rohelise ja sotsiaalse kokkuleppe kava**

Majandusmaastik

4.1. Kuigi praeguses Euroopa rohelises kokkuleppes rõhutatakse, et kedagi ei jäeta kõrvale, on asjaomast põhimõtet vaja põhjalikumalt integreerida, et käsitleda paremini roheülemineku sotsiaalseid ja ühiskondlikke aspekte ning ülemaailmsete kriiside algpõhjuseid. Pakiliselt on vaja uuendatud poliitilist, majanduslikku ja ühiskondlikku paradigmat, milles seatakse esikohale inimeste ja planeedi heaolu ning mille eesmärk on tõhustada kestlikku majandustegevust, tootmist ja tarbimist. Vajame põhimõttelist ümberkorraldust tugeva kestliku majanduse suunas, et hõlbustada heaolu saavutamist ning rohe- ja õiglast üleminekut kooskõlas ÜRO kestliku arengu eesmärkide, Pariisi kliimakokkuleppe ja Kunmingi-Montréali elurikkuse kavaga.

4.2. Üks oluline samm on praeguse majandusmudeli reformimine, minnes kaugemale SKP-l põhinevast ([11]) kasvust ning edendades terviklikku poliitikaraamistikku, mis toetab kestlikku, ühiskonna heaolule suunatud majandust. Seda eesmärki rõhutatakse kaheksandas keskkonnaalases tegevusprogrammis ([12]). Kaasseadusandjad on selle eesmärgi heaks kiitnud, rõhutades, et 2050. aastaks peaks inimestel olema võimalik elada hästi ja planeedi võimaluste piirides sellise heaolumajanduse tingimustes, kus midagi ei raisata, majanduskasv on taastuv, ELis on saavutatud kliimaneutraalsus ja ebavõrdsus on märksa väiksem.

([10]) https://www.ipcc.ch/2022/04/04/ipcc-ar6-wgiii-pressrelease/.

([11]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „SKPd täiendavad meetmed majanduse edukaks taastamiseks ning kestliku ja vastupidava ELi majanduse saavutamiseks“ (ELT C 152, 6.4. 2022, lk 7).

([12]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu ostsus (EL) 2022/591, 6. aprill 2022, mis käsitleb Euroopa Liidu üldist keskkonnaalast tegevusprogrammi aastani 2030 (ELT L 114, 6.4.2022, lk 22).

4.3. Organisatsiooni Institute for Climate Economics uuringu kohaselt ([13]) on kliimainvesteeringute puudujääk 2030. aasta eesmärkide saavutamisel ligikaudu 406 miljardit eurot aastas (2,6 % ELi SKPst). Samuti on raske saavutada 2026.–2027. aastaks seatud eesmärki eraldada 10 % eelarvest võitluseks elurikkuse vähenemise vastu ([14]). Seepärast on väga oluline kaasata rohkem avaliku ja erasektori vahendeid keskkonnahoidlikesse investeeringutesse ning lühiajalises perspektiivis suunata mõned olemasolevad vahendid ja toetused mõjusal viisil ümber.

4.4. Komitee kutsub ELi ja liikmesriike üles tegema suuremaid jõupingutusi eelarve suurendamiseks mitmesuguste mehhanismide abil. Need võiksid hõlmata maksudest kõrvalehoidmise vastast võitlust, maksukogumise parandamist, olemasolevate keskkonnale kahjulike toetuste viivitamatut lõpetamist ja uute selliste toetuste vältimist, olemasolevate toetuste reformimist, samuti fossiilkütuste maksutõusu ning ressursse loova kestliku majandustegevuse edendamist. Komitee teeb ettepaneku edendada kõrgemate maksude kehtestamist 1 %-le elanikkonnast, kellele kuulub peaaegu pool kogu maailma jõukusest, ning kasutada tulu ülemineku rahastamiseks.

4.5. Heaolumajanduse saavutamiseks tuleb tagada avaliku sektori eelarve investeeringuteks ja reformideks rohe- ja õiglase üleminekuga seotud peamistes poliitikavaldkondades, nagu haridus, sotsiaalkaitse ja tervishoid. Tuleb vältida selliseid kokkuhoiumeetmeid, mida nägime eelmise majanduskriisi ajal. Seepärast on äärmiselt oluline tagada tugeva avaliku sektori investeerimisstrateegia rakendamine, et saavutada tasakaal suuremate avaliku sektori investeeringute ja riigi rahanduse jätkusuutlikkuse vahel.

4.6. EL peaks paremini teavitama olemasolevatest rahalistest vahenditest ning lihtsustama menetlusi, mille kaudu ettevõtjad neile juurde pääsevad.

4.7. Seni ei ole tõendeid majanduskasvu ulatusliku täieliku lahtisidumise kohta ülemaailmsel tasandil, mistõttu on äärmiselt oluline töötada välja ja võtta vastu lahendusi, mis aitavad vähendada ressursitarbimist ja dematerialiseerida majandust kogu maailmas. See peab toimuma võrdsetel alustel ja võimaldama õiglast arengut, eriti madala sissetulekuga riikides. Selleks et saada põhjalik ülevaade eri riikide materjalitarbimisest, tuleks kasutada materjali jalajäljel põhinevat lähenemisviisi, nagu on nõudnud Euroopa Parlament ja mitu liikmesriiki, kes on juba seadnud riiklikud materjali jalajälje vähendamise eesmärgid. Komitee toetab nõukogu üleskutset seada ELi pikaajaline eesmärk ressursside kestlikuks majandamiseks ja keskkonnahoidlike riigihangete kasutamiseks, nagu on sätestatud nõukogu järeldustes kaheksanda keskkonnaalase tegevusprogrammi kohta ([15]).

4.8. Ettevõtetel alates suurettevõtetest kuni MVKEde, ühistute ja sotsiaalmajanduses osalejateni on roheüleminekus oluline roll, sest nende oma tegevus läbib üleminekut ja samal ajal aitavad nad kaasa teiste osalejate üleminekule, pakkudes kliima- ja keskkonnalahendusi. Samuti on neil keskne roll heaolumajanduses, luues ressursse ning pakkudes inimestele jätkusuutlikke töökohti, kaupu ja teenuseid.

4.9. Selleks et ettevõtjad saaksid täita oma rolli kestlikkusele üleminekul ja heaolumajanduses, tuleb neile tagada võrdsed tingimused, et vältida ebaausat konkurentsi. Seetõttu peavad kõik imporditud kaubad vastama samadele standarditele kui need, mis on toodetud Euroopas. Vaja on ettevõtluskeskkonda, mis soodustab innovatsiooni, investeeringuid ja kaubandust ning hõlbustab üleminekut. Kõigile ettevõtjatele tuleb luua soodsad tingimused ülemineku haldamiseks, pidades seejuures silmas, et tingimused ja vajadused on eri sektorites ja ettevõtete suuruse lõikes erinevad. Väga oluline on bürokraatia vähendamine ja loamenetluste kiirendamine.

4.10. Jagada tuleks parimaid tavasid Euroopa linnade võetud praktiliste meetmete kohta. Näiteks tuleks piirata fossiilkütuste ning süsiniku- ja materjalimahukate toodete ja teenuste reklaamimist, eelkõige avalikus ja veebiruumis, et vältida ületarbimist. Seejuures võiks tugineda Grenoble'i ja Amsterdami algatustele, kus omavalitsusele kuuluval pinnal on konkreetselt keelatud lennureiside, lennujaamade, maasturite, ristluste ja fossiilkütuste reklaamimine.

([13]) https://www.i4ce.org/en/publication/european-climate-investment-deficit-report-investment-pathway-europe-future/.
([14]) Biodiversity mainstreaming, Euroopa Komisjon.
([15]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11326-2024-INIT/et/pdf.

4.11. Kaasavama tööhõive edendamiseks tuleks julgustada mitmekesiste ettevõtete ja ärimudelite loomist, sealhulgas sotsiaal-, ringlus- ja solidaarsussüsteeme, nagu *steward ownership*, ühistud ning naiste ja noorte ettevõtlus. Sotsiaal- ja jagamismajandus peaks olema rohkem esindatud, pakkudes inimväärseid töökohti ning kvaliteetseid koolitus- ja haridusvõimalusi, mis on keskkonnahoidlikud ja rahuldavad. Lisaks peavad töötingimused nii heaolu kui ka tootlikkuse soodustamiseks ning töö- ja eraelu ühitamiseks põhinema tasakaalul üksikisiku elukorralduse ja ettevõtte konkreetsete vajaduste vahel, muu hulgas asjakohasel juhul selliste meetmete abil nagu tööaja vähendamine.

Haridus ja võimestamine

4.12. Haridus peab suurendama kodanike teadlikkust, edendades tervislike ja kestlike eluviiside omaksvõttu. Individuaalse tarbimise vähendamine ilma puudust kannatamata on võimalik tänu ringmajanduse mitmetele aspektidele, nagu toodete korduskasutamine, kasutusotstarbe muutmine, parandamine ja jagamine. Maailmamajandus on siiski üksnes 7,2 % ulatuses ringluspõhine, mistõttu läheb rohkem kui 90 % materjalidest kas raisku või kaduma või need ei ole korduskasutamiseks kättesaadavad ([16]). Suuresti tänu noorematele põlvkondadele edendatakse neid lahendusi ühiskonnas leviva suundumusena, kuid täielikult ringmajandusele üleminekuks on vaja põlvkondadeüleseid lahendusi.

4.13. Tuleb tugevdada demokraatia ja avaliku sektori asutuste alast haridust kohalikul, piirkondlikul, riiklikul ja ELi tasandil ning muuta see kohustuslikuks, et kõik õpilased mõistaksid, mis on demokraatlik süsteem, kuidas Euroopas otsuseid langetatakse, millised on sellega seotud piirangud ja raskused ning kuidas olla aktiivne kodanik. Lisaks peaksid ELi institutsioonid suurendama oma jõupingutusi, et anda kodanikele lihtsat, käegakatsutavat ja kättesaadavat teavet ELi rolli kohta, iseäranis kohalikul tasandil.

4.14. Nõudlus kestliku tuleviku jaoks vajalike oskuste järele kasvab ning töötajatel peavad olema ELi konkurentsivõime seisukohalt hädavajalikud tehnilised ja pehmed oskused. Komitee kutsub ELi, liikmesriike ja ettevõtjaid üles investeerima koolitusse, ümberõppesse ja täiendõppesse.

Kodanikuühiskonna osalemine

4.15. Inimesi tuleks julgustada kokku tulema ja ühise eesmärgi nimel tegutsema, kasutades selliseid mehhanisme nagu Euroopa kodanikualgatus. Komitee leiab, et Euroopa kodanikualgatuste nõuete leevendamine ning Euroopa Komisjoni konkreetne ja sisuline vastus neile tooks kaasa nende sagedasema kasutamise.

4.16. Demokraatia peab tagama parema esindatuse ja kaasatuse kodanikuühiskonna suurema osalemise ja alt üles juhtimise abil. Sellistel mehhanismidel nagu kodanikekogud on osaluspõhises otsustusprotsessis väga oluline roll ning valitsused peaksid julgustama kodanike mitmekesisemat esindatust oma poliitikakujundamises ning organiseeritud kodanikuühiskonna aktiivsemat ja sisulisemat kaasamist. See peaks võimaldama kõigil kodanikel, kohalikel kogukondadel ja ühiskonnasektoritel demokraatlikus protsessis rohkem osaleda ja suuremat mõju avaldada. Kuna ebavõrdsus vähendab usaldust poliitikute ja meie poliitilise süsteemi vastu, peame demokraatia kaitsmiseks investeerima inimestesse.

([16]) https://www.circularity-gap.world/2023#:~:text=The%20global%20economy%20is%20now%20only%207.2%25%20circular&text=This%20means%20that%20more%20than,such%20as%20buildings%20and%20machinery.

4.17. Sotsiaaldialoogil on oluline osa tulevikus kahanevates tööstusharudes ja sektorites, tagades, et töö kaotavad töötajad saaksid valida inimväärsed ja rahuldavad alternatiivid. Üks viis selle praktiliseks elluviimiseks on edendada õiglase ülemineku poliitikaraamistikku, nagu nõutakse komitee arvamuses „ELi õiglase ülemineku poliitikaraamistiku edendamine: milliseid meetmeid on vaja?“ ([17]). EL ja liikmesriigid peaksid jälgima ja tugevdama töötajate põhiõigust luua ametiühinguid ja nendega ühineda ilma survemeetmeid kartmata ning õigust pidada kollektiivläbirääkimisi ka uutes kestlikes majandussektorites ja mujal. Sellega seoses rõhutab komitee järelevalvesätteid sotsiaaldialoogi tugevdamist ELis käsitleva nõukogu soovituse ([18]) rakendamiseks ning juhib tähelepanu sellele, et liikmesriikidel soovitatakse esitada 18 kuu jooksul alates soovituse avaldamisest sotsiaalpartneritega konsulteerides koostatud meetmete loetelu selle rakendamiseks. Sotsiaalpartneritel peaks olema oluline roll rakendamise jälgimiseks vajalike näitajate väljatöötamisel ([19]).

4.18. EL peaks eraldama vahendeid, sealhulgas põhirahastust, alt üles kodanikuosaluseks, mis on suunatud õiglasele ümberkujundamisele. Lisaks peaks ta pakkuma mitmesuguseid aruteludemokraatia vorme eri kontekstides ja eri tasanditel, et võimaldada sotsiaalset innovatsiooni. See hõlmab kogukonna juhitud algatusi, üleminekujärgus linnu, kaasavat eelarvestamist, kodanikekogusid, noorte energianõukogusid, linnade kaasavat strateegilist planeerimist, ulatuslikumat kodanikega konsulteerimist selle osas, kuidas meetmeid prioriseerida, kogukonnaaedu, energiakogukondi ja ühistuid. Erilist tähelepanu tuleks pöörata mitmekesisusele ja kaasatusele, et kaasata noori, rändajaid ja puuetega inimesi, ning sellele, kuidas kaasatakse sellistesse algatustesse sooline mõõde.

4.19. Tõhus ja kaasav konsulteerimine inimeste ja sidusrühmadega peab muutuma siduvaks nõudeks. Asjakohastesse ELi õigusaktidesse tuleks lisada stiimulid ja standardid sisukaks ja varajaseks osalemiseks kohalikul tasandil.

Tulevaste põlvkondadega arvestamine

4.20. Põlvkondadevahelise õigluse tagamiseks tuleb Euroopa rohelises ja sotsiaalses kokkuleppes integreerida noorte ja tulevaste põlvkondade õigused kõikidesse poliitikavaldkondadesse. Komitee on juba toetanud ELi noortetesti ja on esimene ELi organ, kes katsetab selle rakendamist oma arvamustes. Komitee on teinud koostööd ka mitme noorteorganisatsiooniga, luues sellised mehhanismid nagu noorte kliima ja kestlikkuse ümarlauad ([20]). Noored on olnud Euroopa rohelise kokkuleppe nõudmisel eestvedajad. Neil peab olema keskne roll ka Euroopa rohelises ja sotsiaalses kokkuleppes ning nad tuleb sellesse sisuliselt kaasata.

4.21. Arvestades praegust demograafilist olukorda, milles annavad tooni ELi vananev elanikkond ja tasustamata hoolduskohustused, mida täidavad peamiselt naised, on vaja taskukohasemaid ja kvaliteetsemaid hooldusteenuseid. Tegeleda tuleb rahastamise ja teenuste puudujäägiga ning meetmed peavad tagama kestlikkuse, koormamata tulevasi põlvkondi jätkusuutmatu võlaga.

4.22. Põlvkondadevahelise õigluse põhimõte peab olema poliitikakujundamises kesksel kohal, tagamaks, et koormust, mis tuleneb kas ohtude leevendamisest või mis tahes vältimatu survega kohanemisest, ei kantaks ühepoolselt üle tulevastele põlvkondadele. Seega tuleks parema õigusloome suunistesse lisada tulevastele põlvkondadele avalduva mõju hindamine. Ümberkujundav poliitika peab teenima Euroopa kodanike, sealhulgas tulevaste põlvkondade pikaajalisi huve ning vältima neile kahjuliku sõltuvuse tekitamist.

([17]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „ELi õiglase ülemineku poliitikaraamistiku edasiarendamine: milliseid meetmeid on vaja?“ (ELT C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: https://eur-lex.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj).

([18]) Nõukogu soovitus, 12. juuni 2023, sotsiaaldialoogi tugevdamise kohta Euroopa Liidus (ELT C, C/2023/1389, 6.12.2023, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2023/1389/oj).

([19]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Ettepanek: nõukogu soovitus sotsiaaldialoogi tugevdamise kohta Euroopa Liidus“ (COM(2023) 38 final – 2023/0012 (NLE)) ja „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Sotsiaaldialoogi tugevdamine Euroopa Liidus – selle täieliku potentsiaali ärakasutamine õiglasel üleminekul““ (COM(2023) 40 final) (ELT C 228, 29.6.2023, lk 87).

([20]) https://www.eesc.europa.eu/et/initiatives/youth-climate-and-sustainability-round-tables.

4.23. Et tagada tihe koostöö ELi institutsioonide vahel, on vajalik Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, Euroopa Parlamendi, Euroopa Liidu Nõukogu ja Euroopa Komisjoni ühine deklaratsioon. Selle eesmärk on luua kindel raamistik, mis tagab tulevaste põlvkondade huvide ja õiguste kaitse ja edendamise, lisades samal ajal institutsioonide kohustuse kaasata tulevaste põlvkondade kaitse meetmed õigusraamistikesse ja poliitikasse.

4.24. Järgmine Euroopa Komisjoni koosseis peaks nimetama ametisse tulevaste põlvkondade voliniku, kellel on horisontaalne vastutusala, et aidata kaasa kõigile seadusandlikele protsessidele. Eesmärk on tagada, et uutel ja olemasolevatel poliitikameetmetel on positiivne mõju tulevastele põlvkondadele. See peaks tuginema edukatele näidetele sarnastest ametikohtadest kogu maailmast, näiteks Walesi tulevaste põlvkondade volinik.

Brussels, 19 September 2024

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE